

ГЛАДКОВА В.М.,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри управління,
факультет інформаційних технологій
та управління, Київський університет
імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ УПРОДОВЖ ЖИТТЯ: АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

HLADKOVA V.M. Education and professional development of an adult during life: acmeological aspects. *The article is devoted to the problems of continuing education and professional development of an adult throughout life. The methodological basis for solving these problems are acmeological aspects. Acmeology is the science of patterns, conditions, factors and incentives that promote or hinder the self-realization of mature people in the process of their self-promotion to the top of professionalism and productivity. Synergetic and fundamental acmeology are currently considering the issues of not only peak but also low development. Throughout life, a person not only gets an education. She also pays a lot of attention to self-education and self-education. Engaged in professional and personal self-development. She, as a specialist, develops acmeological competence. Personal and professional development and self-development lasts a lifetime.*

Key words: *acmeology, fundamental acmeology, acmeological aspects, adult, continuous education, professional development.*

ГЛАДКОВА В.М. Освіта і професійний розвиток дорослої людини упродовж життя: акмеологічні аспекти. *Стаття присвячена проблемам неперервної освіти та професійного розвитку дорослої людини упродовж життя. Методологічну підставу для вирішення цих проблем складають акмеологічні аспекти. Акмеологія – це наука про закономірності, умови, фактори і стимули, що сприяють або перешкоджають самореалізації зрілих людей у процесі самопросування їх до*

вершин професіоналізму та продуктивності діяльності творення. Питання не лише вершинного, але й низинного розвитку нині розглядають синергетична та фундаментальна акмеології. Упродовж життя людина не лише здобуває освіту. Вона також приділяє багато уваги самоосвіті та самовихованню. Займається професійним та особистісним саморозвитком. У неї як у фахівця формується акмеологічна компетентність. Особистісний і професійний розвиток і саморозвиток триває усе життя.

Ключові слова: акмеологія, акмеологія фундаментальна, акмеологічні аспекти, доросла людина, неперервна освіта, професійний розвиток.

ГЛАДКОВА В.М. **Образование и развитие взрослого человека на протяжении жизни: акмеологические аспекты.** Стаття посвящена проблемам непрерывного образования и профессионального развития взрослого человека в течение жизни. Методологическое основание решения этих проблем составляют акмеологические аспекты. Акмеология – это наука о закономерностях, условиях, факторах и стимулах, способствующих или препятствующих самореализации зрелых людей в процессе их самопродвижения к вершинам профессионализма и созидательной деятельности. Вопросы не только вершинного, но и низинного развития в настоящее время рассматривают синергетическая и фундаментальная акмеологии. В течение жизни человек не только получает образование. Он также уделяет большое внимание самообразованию и самовоспитанию. Занимается профессиональным и личностным саморазвитием. У него как у специалиста формируется акмеологическая компетентность. Личностное и профессиональное развитие и саморазвитие продолжается всю жизнь.

Ключевые слова: акмеология, акмеология фундаментальная, акмеологические аспекты, взрослый человек, непрерывное образование, профессиональное развитие.

HLADKOWA W.M. **Edukacja i rozwój zawodowy dorosłego w czasie życia: aspekty akmeologiczne.** Artykuł poświęcony jest problematyce kształcenia ustawicznego i rozwoju zawodo-

wego osoby dorosłej przez całe życie. Podstawą metodologiczną rozwiązania tych problemów są aspekty acmeologiczne. Akmeologia to nauka o wzorcach, warunkach, czynnikach i bodźcach, które promują lub utrudniają samorealizację dojrzałych ludzi w procesie ich autopromocji na szczyt profesjonalizmu i produktywności. Akmeologia synergiczna i fundamentalna rozważa obecnie nie tylko kwestie szczytowego, ale i niskiego rozwoju. Przez całe życie człowiek zdobywa nie tylko wykształcenie. Dużo uwagi poświęca także samokształceniu i samokształceniu. Zaangażowany w rozwój zawodowy i osobisty. Rozwija kompetencje acmeologiczne jako specjalista. Rozwój osobisty i zawodowy oraz samorozwój trwa przez całe życie

Słowa kluczowe: *acmeologia, acmeologia podstawowa, aspekty acmeologiczne, dorosły, kształcenie ustawiczne, rozwój zawodowy.*

Актуальність дослідження. Проблема неперервної освіти, тобто освіти протягом життя, нині постає з особливою гостротою. Аналітичні дослідження науковців свідчать, що неможна за певний проміжок часу (навіть за 5-6 років) підготувати людину як професіонала на все життя. Як зазначається в аналітичній записці «Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика» [2], у проблематиці неперервної освіти виділяються два напрями: 1) пов'язаний з побудовою «... системи безперервної освіти як частиною соціальної практики ...», 2) пов'язаний із «... процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду».

Навчання протягом усього свідомого життя передбачає набуття базових і професійних знань, набуття основних навичок (в сучасному світі особливо потрібно володіти цифровою компетентністю). Особливої гостроти набуває питання організації самонавчання та самовиховання, саморозвитку та самовдосконалення з використанням різних форм професійного і дистанційного навчання.

Усе зазначене дало змогу сформулювати тему статті «Освіта і професійний розвиток дорослої людини упродовж життя: акмеологічні аспекти».

Метою статті є розкриття акмеологічних аспектів освіти та самоосвіти дорослої людини упродовж життя, її професійного розвитку.

Виклад основних результатів дослідження. Вершин професійної діяльності лише ті люди, які самостійно опановують секретами певної професії, торують в ній власні шляхи на основі оволодіння досвідом попередніх поколінь.

Основними факторами самопросування до вершин професіоналізму є: образ продуктивної творчої діяльності (чим вона характеризується); розуміння або пошуки шляхів досягнення позитивного ефекту; пошуки власних шляхів досягненні нових вершин у певній діяльності.

Для стимулювання тих, хто навчається, до досягнення вершин у професійній діяльності необхідно навчити: виділяти найкращі, середні та низькі зразки професійної діяльності; проводити порівняльні спостереження за цими зразками, щоб зрозуміти причини, які призводять до них; шукати шляхи творчого вирішення професійних завдань, щоб перевершити кращі зразки.

Освіта – це цілеспрямований процес навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства, держави. Освіта разом із вихованням є центральними ланками в системі, що зумовлює стабілізацію суспільства і рівень його культурного розвитку. Освіта постає частиною культури відповідного суспільства, результатом соціально-культурної взаємодії людей.

Самоосвіта – це набуття знань шляхом самостійних занять. Це дуже складний процес, який припускає самоорганізацію та самоконтроль, що включає усвідомлення достоїнств і недоліків власної особистості, рівні своєї освіченості, вихованості, планування власної програми виправлення недоліків і послідовне її здійснення на основі самоорганізації та самоконтролю. Самоорганізація – це організація людиною власної праці, свого часу в процесі праці та відпочинку. Удосконалювати самоорганізацію можна лише спираючись на самоконтроль, тобто спостереження за правильністю власних дій, виходячи з цілей, що їх ставить людина перед собою.

Кожна людина у житті має працювати над собою, над удосконалюванням своєї особистості, самовдосконалюватися. Сутність самовдосконалювання полягає в прагненні підніматися над собою, в усвідомленому самовизначенні та саморегуляції. Цей компонент діяльності в особистісному та професійному житті припускає самоосвіту і самовиховання, самоорганізацію та самореорганізацію, самопрогнозування та самопроектування.

Самоосвіта та самовиховання утворюють нерозривну єдність. Самоосвіта – це професійне самовдосконалення, що передбачає самостійне опанування нових досягнень науки і практики, вивчення та акумулювання передового професійного досвіду, аналіз достоїнств і недоліків професійної діяльності (власної та своїх колег). Самоосвіта являє собою міцний фундамент особистісно-професійного зростання. Вона сприяє формування у людини вмінь аналізувати, оцінювати, проектувати і творити.

Самовиховання – це особистісне самовдосконалення. Це усвідомлений та керований процес, який передбачає систематичну та свідому діяльність, спрямовану, насамперед, на пізнання самого себе і, на цій підставі, на удосконалення своїх позитивних якостей і подолання негативних.

Як зазначав Б. Ананьєв, а услід за ним і К. Степанова в умовах розвитку дорослих людей можна виділити такі три ланки:

- 1) навчання дорослих на всіх рівнях;
- 2) перенавчання і донавчання в умовах трудової діяльності;
- 3) підвищення кваліфікації кадрів усіх ланок [4, с. 87].

У всі періоди життя людина може набувати нові знання та розширювати розумовий кругозір, а в процесі трудової діяльності оволодівати, за необхідності, суміжними і новими професіями.

Людина отримує дуже багато інформації з різних джерел впливу: Інтернет, радіо, телебачення тощо. Один її потік надходить через організовані канали відповідно до рівня освіченості груп людей (ті, хто навчаються в закладах середньої спеціальної та вищої освіти, слухачі курсів та факультативів підвищення кваліфікації). Інший потік інформації надходить до людини через засоби масової комунікації, впливає на її самоосвітню діяльність. Обидва потоки впливають на людину протягом усього її життя.

Сучасна акмеологія включає комплекс наукових дисциплін, об'єктом вивчення яких є людина в динаміці самоактуалізації її творчих потенціалів, саморозвитку, самовизначення в різноманітних сферах самореалізації.

У системі компетентнісно зорієнтованої освіти *загальна компетентність* людини науковцями розглядається як більш узагальнююче поняття, що характеризує її як одну із складних особистісних якостей на різних вікових етапах розвитку.

Нині науковці аналізуючи феномен компетентності виокремлюють її динамічність, мобільність комплексу професійних знань й умінь. Для різних видів діяльності виокремлюються різні види компетентності: загальна, професійна, загальнокультурна, методологічна і методична, тощо. Система компетентностей, що формується в межах освітнього процесу при реалізації компетентнісного підходу, складається з: 1) ключових (надпредметних); 2) загальногалузевих (загальнопредметних); 3) предметних (спеціально-предметних) компетентностей. Ключова компетентність – це здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурно-доцільні види діяльності, ефективно вирішуючи відповідні проблеми.

Вчені-акмеологи (О. Бодальов, А. Деркач, Л. Лаптев, Н. Кузьміна, А. Маркова та ін.) розглядають професійну компетентність фахівця як сформованість у нього єдиного комплексу знань, умінь, навичок, психологічних особливостей, професійних якостей, професійних позицій та акмеологічних інваріантів. Професійна компетентність це інтегральна характеристика, що уможливорює здатність судити про рівень підготовки фахівця та його здатності виконувати фахові та посадові функції.

Професіоналізм і компетентність між собою тісно пов'язані.

Професіоналізм особистості фахівця містить: націленість на особистісно-професійний розвиток, планування професійної кар'єри; наявність високих професійних стандартів; нормативно-моральну систему регуляції поведінки та відносин.

Професіоналізм фахівця у будь-якій сфері полягає у високому рівні розвитку професійної компетентності, індивідуальних якостей та властивостей особистості (акмеологічних інваріантів), які дають змогу здійснювати продуктивну професійну діяльність в умовах сучасного інформаційного суспільства, що характеризується динамічністю, високим рівнем інтеграції, синергійністю, непередбачуваним характером змін, збільшенням ризику й екстремальності у професійній діяльності тощо.

Ми долучаємось до думки науковців-акмеологів про те, що компетентність є частиною професіоналізму, вона обумовлює професіоналізм.

Можна визначити шляхи акмеологічного професійного розвитку/саморозвитку та удосконалювання/самовдосконалювання сучасного фахівця: формування продуктивної Я-концепції; виявлення акмеологічного потенціалу фахівця, розвиток резервів його функціональних можливостей при виконанні професійної діяльності; розвиток творчого потенціалу фахівця; розвиток мотивації професійних досягнень; формування професійної готовності фахівця до високоефективної діяльності, в тому числі в екстремальних умовах; розвиток акмеологічної компетентності фахівця [1].

Окремо можна виділити акмеологічну компетентність, що являє собою високий рівень володіння фахівцем стратегіями і технологіями особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення з подальшою самореалізацією в життєдіяльності. Основними компонентами акмеологічної компетентності фахівця є рефлексивний, прогностичний, проєктивний, когнітивний, операційний, організаторський, комунікативний та ін. Рефлексивний компонент містить стратегії самооцінювання, самоставлення та ефективний самоконтроль в професійній діяльності. Проєктивний компонент характеризується стратегіями передбачання, планування та здійснювання самоперетворювальної діяльності. Когнітивний компонент включає в себе стратегію SWOT-аналізу. Операційний компонент передбачає аналіз здатності фахівця до особистісно-професійного розвитку. Організаторський компонент розкривається через самообілізацію, самоуправління, розкриття та розвиток свого потенціалу для ефективної самореалізації у професійній діяльності. Складовими комунікативного компоненту є: перцептивне сприйняття, конструктивна взаємодія та створення зони успіху в соціальних контактах.

Акмеологічна компетентність покликана усунути психологічні бар'єри на шляху успішного особистісно-професійного саморозвитку фахівця, забезпе-

чити продуктивну цілеспрямованість такого саморозвитку, сприяти підвищенню його продуктивності.

Озброєний акмеологічною теорією як підставою для самоздійснення [3; 5] фахівець сам прогнозує напрям свого саморозвитку та подальшої самореалізації, використовуючи неформальну та інформальну освіту, розробляє акмеограму (траєкторію власного саморозвитку та самовдосконалення), авторську програму самореалізації тощо. Найголовніше, у фахівця має бути сформована позитивна мотивація самовдосконалення, що спрямована не лише на результат, а більше на процес досягнення цього результату.

Висновки. Розглянуті в статті акмеологічні аспекти неперервної освіти дорослої людини упродовж життя складають методологічну базу цього процесу. Упродовж життя людина не лише здобуває освіту. Вона також приділяє багато уваги самоосвіті та самовихованню. Займається професійним та особистісним саморозвитком. У неї як у фахівця формується акмеологічна компетентність. Особистісний і професійний розвиток і саморозвиток триває усе життя.

Список використаних джерел:

1. Гречаник О.Є., Григораш В.В. Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти: монографія / О.Є. Гречаник, В.В. Григораш. Харків: Вид. група «Основа», 2019. 144 с.
2. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. URL: old.2.niss.gov.ua/articles/252/ (дата звернення 24.09.2021)
3. Кузьмина Н.В., Жаринов Н.М., Жаринова Е.Н. Акмеологические технологии профессионального образования. Монография. Под ред. Сивака А.Н. СПб.: Изд-во НУ «Центр стратегических исследований», 2016. 388 с.
4. Степанова Е.И. Психология взрослых – основа акмеологии. Санкт-Петербург: СПб акмеологическая академия, 1995. 168 с.
5. Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття: монографія/ за заг. ред. В.М. Гладкової, С.Д. Пожарського. К.: Інтерсервіс, 2019. 206 с.

Transliteration of References:

1. Grechany`k O.Ye. @ Gry`gorash V.V. (2019) Formuvannya akmeologichnoyi kompetentnosti vchy`telya v sy`stemi pislyady`plomnoyi osvity` [Formation of acmeological competence of a teacher in the system of postgraduate education]. [Monograph]. / O.Ye. Grechany`k, V.V. Gry`gorash. Xarkiv: Vy`d. grupa «Osnova» [in Ukrainian].

2. Karpenko M. Osvita protyagom zhyt'tya: svitovy`j dosvid i ukrayins`ka prakty`ka. Anality`chna zapy`ska. [Lifelong learning: world experience and Ukrainian practice. Analytical note]. URL: old.2.niss.gov.ua/articles/252/(data zvernennya 24.09.2021) [in Ukrainian].
3. Kuzmina N.V. @ Zharinov N.M. @ Zharinova E.N. (2016) Akmeologicheskie tehnologii vy'sshego obrazovaniya [Acmeological technology of higher education]. [Monograph]. / Pod. red. Sivaka A.N. SPb.: Centr strategicheskikh issledovaniy [in Russian]
4. Stepanova E.I. Psihologiya vzroslyih – osnova akmeologii (1995) [Adult psychology is the basis of acmeology]. Sankt-Peterburg: SPb akmeologicheskaya akademiya [in Russian]
5. Fundamental`na akmeologiya – nauka XXI stolittia (2019) [Fundamental acmeology is the science of the 21st century]. [Monograph] / za zag. red. V.M. Hladkovoyi @ S.D. Pozhars`kogo. Kyiv: Interservis [in Ukrainian].

HLADKOVA V.

Dr. Hab. of Education, Professor, Professor of Management Department,
Faculty of Information Technology and Management, Borys Grinchenko
Kyiv University, Kyiv, Ukraine
E-mail: walentina-hladkova@ukr.net

**EDUCATION AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF AN ADULT THROUGHOUT
LIFE: ACMEOLOGICAL ASPECTS**

<https://doi.org/10.38014/osvita.2021.88.11>